

GYVENIMAS SU PALETE IR TEPTUKU

LINAS BUKAUSKAS

Janina Peldavičiūtė.
Lino Bukausko nuotrauka

J. Peldavičiūtė. „Dievo Motina, Dangaus Karalienė“. Drobė, aliejus. Kūrinytis iš L. Bukausko rinkinio

Kelmėje gyvenanti menininkė Janina Peldavičiūtė 2010 metų gegužę atšventė 97-ąjį gimtadienį. Pirmą kartą jos darbus pamatė prieš kelis dešimtmečius. Janinos kūryboje itin ryškios žemaičių tapybos tradicijos. Įdomus, dėmesį prikaustantis jos požiūris į būtį, šiapusybę ir anapusybę, per įvairius ženklus ir kodus atsiskleidžianti giliai mistinė pasaulio, reiškinių samprata. Savitas braižas, įvairiais būdais išgautas darbų faktūros neleidžia Janinos kūrybos įsprausti nei į liaudies, nei į profesionalios dailės rėmus.

Janina ne tik įdomi menininkė, bet ir neeilinė asmenybė. Kaip teigia dažnas kelmieškis, ji visą gyvenimą skleidė ir tebeskleidžia nenusakomą gerumo šviesą. Šviesą, kuri visus pasitinka, priima, apglėbia... „Ir norisi prie jos prisiglausti, išraudoti savo sielos skausmą, pasisemti ramybės, kaip glaudžiamės prie seno medžio, prie jo vėsių žievės“, – yra apie Janiną pasakiusi poetė Regina Biržinytė.

Janina Peldavičiūtė gimė 1913 m. gegužės 6 d. Kelmėje. Baigusi pradžios mokslius, įstojo į Kelmės progimnaziją. „Iš mažų dienų pradėjusi piešti ir besimokydama maniau, kad iš visų dėstomų dalykų svarbiausias yra piešimas, – pasakoja pati Janina ir

priduria: „Gal dėl to „kaltas“ dar ir piešimo mokytojas, vėliau – garsus dailininkas Zigmas Petravičius, kuris nuolat mane pagirdavo ir vadindavo „dailininke“. Matyt, tai man patiko ir aš dar labiau stengiausi...“

Jau 1934 m. Kelmėje surengtoje liaudies meno parodoje buvo atkreiptas dėmesys į J. Peldavičiūtės talentą, kūrinių savitumą. Tada Janina buvo apdovanota pirmojo laipsnio pagyrimo raštu. Sėkmės paskatinta išvyko į Kauną, kur baigė dailininkų dekoruotojų trijų metų kursą. Ten ji klausėsi iškilų dailininkų Antano Gudaičio, Juozo Mikėno, Viktoro Vizgirdos ir kai kurių kitų menininkų paskaitų. Jie apie dvidešimt Janinos darbų buvo atrinkę JAV surengtai lietuvių meno parodai. „Deja, – šypsosi ji, – turbūt jiems nebuvo lemta nukeliauti į Ameriką; pasaulis jau žvangino giklais.“

Karas atnešė ir nenumatytų rūpesčių. Prasidėjus jam, nuolat reikėjo galvoti, kur ir kaip užsidirbti pragyvenimui, tačiau net ir tokomis sąlygomis pamėgto užsiėmimo Janina nemetė. Tais metais prie molberto ji praleisdavo ištisas valandas, dalyvaudavo parodose. Karo metais jos kūryba susilaukė itin didelio susidomėjimo. 1943 m. Lietuvos dailininkų sąjungos surengtoje parodoje Antanas Žmuidzinavičius atkreipė dėme-

sj į neeilinį Janinos sugebėjimą jausti ir parbrėžti formas, derinti spalvas.

Praūžus karui Janinos gyvenimas pasisuko kita nei ji tikėjosi linkme. Už Stalino portreto išniekinimą (iškarpų albume buvo priešpriešais suklijavusi Josifo Visarjonovičiaus ir, anot Janinos, „tokios labai ypatingos beždžionės“ portretus) bei nesugebėjimą prisitaikyti prie naujos tvarkos ji atsidūrė Sibire. „Ir dabar tebematau: stovim prie Pečioros „peresylkos“ vartų ir verkiame. Kieme 40 C° šalčio, o kitos – be skarelių, plonom moteriškom kojinių. Netikėtai prieina du lietuviai, atsidūrę čia 1941-aisiais, ir sako: „Ko gi Jūs verkiat? Dabar čia ne taip blogai, kaip buvo mums atvykus. Yra ir barakiukai, netgi kultūros namai... Išgyvensit.“ Ir tikrai išgyvenau, ir baisiai blogai nebuvo. Tik ta sielos kančia, kurią kelia ilgesys, nesuvokiamas nerimas sunkiai yra pakeliama.

Savo pomėgio tapyti Janina neatsisakė ir Sibire. Nepamiršo jo ir po aštuonerių metų sugrįžusi į gimtąjį miestą. Labai greitai gavo ir artimesnį pašaukimui darbą – „Meno dirbtuvėje“ pradėjo dirbti vaizdinių priemonių apipavidalintoja. „Be galo geras žmogus buvo mūsų viršininkas Taranda. Jis ne vien mane, bet ir kitus iš „ten“ sugrįžusius priimdavo“, – prisimena ji. Kražiškio grafiko Edmundo Žiauberio skatinama kone visą laisvalaikį Janina praleisdavo namuose prie drobės ir kartono lakštų. Nuolat dalyvaudavo parodose. Laikui einant jos darbai pa-

sklido plačiai, jų įsigijo Kelmės bei kai kurie kiti muziejai, nemažai kolekcininkų.

Nors ir kamuojama vis dažniau aplankančių negalių, ir šiandien Janina dirba tiek pat daug, kiek anksčiau. Ir keliasi ji visada penktą valandą ryte. Pasimeldžia, paklauso radijo ir papusryčiavusi sėda prie molberto.

Nedidelis Janinos kambarėlis kone verste užverstas paveikslais ir rėmais. Kai kurie darbai jau paruošti kelionei į pasaulį, kiti dar laukia dailininkės teptuko. Visada, vieniems paveikslams iškeliauvus, greitai jų vietoje atsiranda kiti. „Labai mėgstu jus dovanoti“, – sako Janina. Dovanoja ji savo kūriniais geriems žmonėms ne tik už jai padarytas paslaugas, gerą žodį, bet ir šiaip: „Kaip galima gyventi be gerų darbų? Aš niekur neišeinu, nieko gero nepadarau, tai nors taip noriu prisidėti.“ Janina mielai viską padovanojusi – ne dėl turtų juk kuria, bet... „Dabar medžiagos labai brangios. O reikia pirkti ne tik dažus, bet ir kartoną, drobę, rėmelius. Nors maistui nedaug teisleidžiu – maitinuosi labai paprastai, niekaip neišsisukčiau. Laimė, yra gerų žmonių, kurie paremia...“

Gyvenimas Janinos nelepino, tačiau, nepaisant vargų, neteisybės, ji visą gyvenimą išsaugojo savo dvasios ramybę ir vaikiškai tyrą širdį. Kai paklausi, kas jai padėjo nepalužti tada, kai buvo sunkiausia, ji šypsodamasi atsako, kad tikėjimas ir malda: „Sibire mane nuolat lydėjo Tomo Kempiečio „Kristaus sekimas“, knyga, kuri teikia jėgų. Ją skaitydama jausdavaisi esanti lyg vienuolyne. Ir man būdavo lengva...“ Beje, vienuolynas – neišsipildžiusi Janinos svajonė. „Norėjau būti pranciškone, bet karas ir pokaris... Matyt, tokia buvo Dievo valia.“

Daugiausia apie Janiną gali papasakoti jos kūriniai – iškalbingi kūrėjos dvasios ir nueito kelio atspindžiai. Kristus, kryžius, šventųjų veidai, bažnyčios... Akį traukia ir jos peizažai, užburiantys savo spalvomis (dominuoja tamsios ir sodrios spalvos) ir formomis, atskleidžiantys ne kiekvieno matomą, pakylėtą, pasaulį. Daugelyje Janinos sukurtų peizažų – kryžiai, pergales simboliai, kelrodžiai ženklai...

J. Peldavičiūtė. „Motiniškoji Dievo Motina“. Drobė, aliejus. Kūrinys iš L. Bukausko rinkinio

J. Peldavičiūtė. „Tėviškės Šviesa“. Kartonas, medis, metalas, aliejus. Kūrinys iš L. Bukausko rinkinio

J. Peldavičiūtė. „Kelmės bažnyčia“. Kartonas, aliejus. Kūrinys iš L. Bukausko rinkinio

(Atkelta iš 59 p.)

jekto architektė Irena Staniūnienė), atidengti jo akmeniniai pamatai, o raudonų plytų sienoje išryškėjo Lietuvos gotikai būdingi juodų plytų galų ornamentai. Tokių kryžminiais juodais plytų galais nubrėžtų ornamentų yra išlikę Vilniaus pranciškonų Švč. Mergelės Marijos bažnyčios, Kauno katedros sienose, kai kuriuose seniausiuose gyvenamuose namuose Kaune. Tokiu būdu net ir savo plytų mūru Kražių pastatas priartėja prie seniausių Lietuvos gotikinių pastatų. Panaudojant Europos Sąjungos fondų lėšas, restauruotame kolegijos korpuse duris atvėrė Kražių M. K. Sarbievijaus kultūros (2008 m. liepos 31 d.) ir turizmo informacijos (2010 m. kovo 6 d.) centras su biblioteka, muziejumi, erdvia konferencijų sale. Čia eksponuojami ne tik Kolegijos aikštėje surinkti radiniai: paprastos ir profiliuotos plytos, XVI–XVII a. kokliai, monetos, bet ir krašto istoriją atskleidžiantys dokumentai, etnografiniai eksponatai. Tris šimtmečius svarbiausiu Kražių formantu buvusi kolegija, nors ir kitokiu pavidalu, atgijo. Vietoje buvusio didžiulio pastatų komplekso dabar miestelio centrą šioje vietoje formuoja įspūdinga puikiai sutvarkyta aikštė ir gilią senovę menantis vienas iš seniausių kolegijos pastatų.

LITERATŪRA:

1. Dirmeikis E. „Iš Kražių istorijos“, *Kražiai amžių sandūroje*, Vilnius, 2005,
2. Jurginis J., Lukšaitė I., *Lietuvos kultūros istorijos bruožai*, Vilnius, 1981,
3. Levandauskas V., Vaičekonytė-Kepežinskienė R., *Napoleonas Orda. Senosios Lietuvos architektūros peizažai*, Vilnius, 2006,
4. Miškinis A., *Vakarų Lietuvos miestai ir miesteliai, I knyga*, Vilnius, 2004,
5. Mulevičius L., *Kražių skerdynės*, Vilnius, 1993,
6. Širkaitė J., „Sofijos Riomerienės vaikystės ir jaunystės Vilnius“, *Vilnius kaip dailės mokymo ir sklaidos centras*, Vilnius, 2003.
- 7a. *Tarybų Lietuvos enciklopedija*, Vilnius, 1987, t. 3.
7. Valančius M., *Raštai*, Vilnius, 1972, t. 2.
8. Zubovas V., *Tomas Žebrauskas ir jo mokiniai*, Vilnius, 1986.
9. Žulkus V., „Nauji duomenys apie Kražių pilį ir kolegiją“, *Architektūros paminklai*, 11, Vilnius, 1988.